

تحولات حقوقی

دوره ۱، شماره ۲ - شماره پیاپی ۲، زمستان ۱۴۰۴

Evolution of Property Law in the Digital Context :
EU Legal Doctrine and the Iranian Legal Approach

Authors: setare Ayoubi | Sam Mohammadi
Seyyed Hasan Hosseini Moghaddam

تحول حقوق اموال در بستر دیجیتال: دکترین حقوقی

اتحادیه اروپا و رویکرد حقوق ایران

نویسندگان: ستاره ایوبی | سام محمدی

سیدحسن حسینی مقدم

دانشگاه شمال
(فیرانگانی - فیردوستان)

LEGAL DEVELOPMENT

volume 1, issue 2 (winter 2025), serial number 2

فکر و اندیشه حقوقی

Evolution of Property Law in the Digital Context: EU Legal Doctrine and the Iranian Legal Approach

¹ Setare Ayoubi*

Ph.D. Student in private law, Faculty of Law and Political Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.
setare.ayoubi@gmail.com

² Sam Mohammadi

Professor, Private Law Department, Faculty of Law and Political Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

³ Seyed Hasan Hosseini Moghaddam

Associate Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Abstract:

One of the defining characteristics of the digital age is the accelerated pace of communication and the role of the Internet as the gravitational centre of global information. This connectivity, in addition to bringing individuals closer together, has enabled the interaction and overlap of various technologies, including social media algorithms and machine learning systems. These developments have led to fundamental transformations in the concept of property law. Digital property rights encompass access to and control over digital information, data, internet accounts, as well as contractual and intellectual property rights in the digital sphere. This study aims to examine the evolution of property law in the digital context within the European Union and to analyse its legal doctrine with a view to proposing solutions for the enhancement of digital property law in Iran. The research question is as follows: how have the policies and regulations of the European Union and Iran concerning digital property evolved? The findings indicate that over the

past two decades, EU policy on digital technologies has shifted from a liberal economic approach towards a legal doctrine grounded in digital currencies. This transformation arises from the emergence of the information society, which has created new opportunities and challenges for fundamental rights and democratic values. The adoption of the Regulation on Markets in Crypto-Assets (MiCA) in September 2020 exemplifies the EU's effort to regulate and manage digital assets through legal frameworks. In contrast, Iran still lacks a clear legal framework for crypto-assets, and such assets are traded on the market without legal oversight. An examination of the EU's legal doctrine can serve as a model for improving the Iranian legal system with respect to digital property. Conducted through a descriptive-analytical method, this study, while examining EU legal doctrine, offers recommendations for its adaptation to Iranian law.

Keywords:

European Union, Property Law, Asset, Ownership, Digital

تحول حقوق اموال در بستر دیجیتال: دکترین حقوقی اتحادیه اروپا و رویکرد حقوق ایران

^۱ ستاره ایوبی*

دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
setare.ayoubi@gmail.com

^۲ سام محمدی

استاد گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

^۳ سیدحسن حسینی مقدم

دانشیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

چکیده:

یکی از ویژگی‌های تعیین‌کننده عصر دیجیتال، افزایش سرعت ارتباطات و اتصال اینترنت به‌عنوان مرکز نقل اطلاعات جهانی است. این اتصال، علاوه بر نزدیکی بیشتر افراد به یکدیگر، تعامل و همپوشانی فناوری‌های مختلف از جمله الگوریتم‌های رسانه‌های اجتماعی و سیستم‌های یادگیری ماشینی را ممکن ساخته است. این تحولات به تغییرات بنیادین در مفهوم حقوق اموال منجر شده‌اند. حقوق اموال دیجیتال شامل دسترسی و کنترل اطلاعات دیجیتال، داده‌ها، حساب‌های اینترنتی و حقوق مالکیت قراردادی و معنوی در فضای دیجیتال است. هدف این پژوهش، بررسی تحول حقوق اموال در بستر دیجیتال در اتحادیه اروپا و تحلیل دکترین حقوقی آن به‌منظور ارائه راهکارهایی برای ارتقای حقوق اموال دیجیتال در ایران است. سوال این مقاله اینگون مطرح شده است که سیاست‌ها و قوانین اتحادیه اروپا و ایران در زمینه اموال دیجیتال چگونه تحول یافته‌اند؟ یافته‌های تحقیق براین اساسند که در بیست سال گذشته، سیاست اتحادیه اروپا در زمینه فناوری‌های دیجیتال از رویکرد اقتصادی لیبرال به دکترین حقوقی مبتنی بر ارزش‌های دیجیتال تغییر یافته است. این تحول ناشی از

ظهور جامعه اطلاعاتی است که فرصت‌ها و چالش‌های جدیدی برای حقوق اساسی و ارزش‌های دموکراتیک ایجاد کرده است. تصویب مقررات بازار دارایی‌های رمزنگاری شده در سپتامبر ۲۰۲۰ نمونه‌ای از تلاش اتحادیه اروپا برای کنترل و مدیریت دارایی‌های دیجیتال از طریق چارچوب‌های حقوقی است. در مقابل، ایران هنوز فاقد چارچوب حقوقی مشخص برای ارزهای رمزنگاری شده است و این دارایی‌ها در بازار بدون نظارت قانونی رد و بدل می‌شوند. بررسی دکتترین حقوقی اتحادیه اروپا می‌تواند الگویی برای ارتقای نظام حقوقی ایران در زمینه اموال دیجیتال ارائه دهد. این پژوهش که به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است، ضمن بررسی دکتترین حقوقی اتحادیه اروپا، پیشنهاداتی برای تطبیق آن با حقوق ایران ارائه می‌دهد.

واژگان کلیدی: اتحادیه اروپا، حقوق اموال، دارایی، مالکیت، دیجیتال.

مقدمه

در دنیای امروز، بستر دیجیتال به عنوان یکی از ارکان اصلی تحول اقتصادی و اجتماعی شناخته می‌شود و در این میان، دارایی‌های دیجیتال به سرعت در حال گسترش و جایگزینی دارایی‌های فیزیکی هستند. اگرچه این دارایی‌ها در حال حاضر سهم کوچکی از دارایی‌های افراد را تشکیل می‌دهند، اما افزایش روزافزون اهمیت و کاربرد آن‌ها در عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی غیرقابل انکار است. دارایی‌های دیجیتال طیف گسترده‌ای از موارد همچون ارزهای دیجیتال، استیبل کوین‌ها، پروفایل‌های رسانه‌های اجتماعی و حساب‌های بازی‌های آنلاین را در بر می‌گیرد که هر یک به نحوی در بستر دیجیتال، مفهوم جدیدی از مالکیت و حقوق اموال را مطرح کرده‌اند. در این راستا، اتحادیه اروپا با آگاهی از این تحولات و به منظور هماهنگی با الزامات حقوقی و اقتصادی جهانی، در دو دهه اخیر شاهد تحولی عمده در سیاست‌های خود بوده است. این تحولات به ویژه از تغییر نگاه اقتصادی لیبرال به دکتین حقوقی ارزهای دیجیتال به وضوح قابل مشاهده است. اتحادیه اروپا در تلاش است تا با اتخاذ رویکردی مبتنی بر حمایت از حقوق اساسی و ارزش‌های دموکراتیک، چارچوب‌های حقوقی نوین برای تنظیم دارایی‌های دیجیتال فراهم آورد. این رویکرد در پی آن است که ضمن ایجاد توازن میان بهره‌برداری از فناوری‌های نوین، از تهدیدات ناشی از سوءاستفاده‌های احتمالی جلوگیری کند.

با این وجود، چالش‌های بنیادین در این حوزه همچنان وجود دارد. ظهور قدرت‌های جدید خصوصی در فضای دیجیتال و ظرفیت بی‌پایان آن‌ها برای جمع‌آوری، پردازش و تحلیل داده‌ها، مقوله‌ای است که حقوق عمومی را با چالش‌های اساسی روبرو کرده است. از سوی دیگر، دولت‌ها نیز در حال بازنگری در قدرت‌های قانونی و نظارتی خود در این فضای جدید هستند. از این رو، درک تحولی که در دکتین حقوقی اتحادیه اروپا به وقوع پیوسته است، برای تمامی کشورها به ویژه ایران که از خلأ قانونی در این زمینه رنج می‌برد، ضرورت دارد.

هدف اصلی این مقاله، بررسی تحولات حقوق اموال دیجیتال در اتحادیه اروپا و تحلیل دکتین حقوقی نوین در حوزه دارایی‌های دیجیتال است. این تحقیق می‌کوشد با واکاوی چالش‌های حقوقی

و خلأهای موجود در نظام‌های حقوقی ملی، به ویژه در ایران، راهکارهایی جهت بهبود و ارتقای قوانین داخلی در راستای همگام‌سازی با تحولات جهانی ارائه دهد.

۱- اموال و کالاهای دیجیتال

در قانون مدنی کشور ایران تعریف دقیقی از مال ارائه نشده است، ولی این کلمه عربی که از مصدر "میل" گرفته شده، به معنای خواستن است. در اصطلاح، مال به چیزی گفته می‌شود که ارزش اقتصادی داشته و قابل تقویم به پول باشد (معین: ۱۳۷۶: ۱۸۸۳). می‌توان گفت هر آنچه قابل انتفاع باشد، بدین معنا که مفید بوده و نیازی را برطرف سازد و همچنین قابل اختصاص یافتن باشد که باعث می‌شود افراد نسبت به آن رغبت نشان دهند، مال است (کاتوزیان، ۱۳۸۶: ۹). شایان ذکر است که برخی از اشیاء هرچند با توجه به این تعاریف مال محسوب می‌شوند، اما به دلیل منع شرعی امکان خرید و فروش آن‌ها در جوامع اسلامی وجود ندارد، مانند مشروبات الکلی و گوشت خوک. حقوقدانان نیز در این رابطه نظرات مشابهی دارند. برخی در تعریف مال نوشته‌اند: «مال چیزی است که به علت منافع واقعی یا اعتباری آن مورد رغبت عقلاء واقع شده است و در مقابل آن چیزی از نقود و غیره می‌پردازند... ممکن است چیزی با اینکه دارای اوصاف مذکور است به علت کثرت وجود از مالیت ساقط گردد، مانند آب در کنار رودخانه، سنگ در کوهستان و هوا در اکثر نقاط. به همین جهت بعضی از فقها برای اخراج این گونه امور، قید تنافس یعنی رقابت و پیش‌دستی در راه به‌دست آوردن آن را در تعریف مال افزوده‌اند. بنابراین، مال چیزی است که به علت شرایط خاص خود از نظر عقلاء، دارای ارزش و اعتبار شده است، اعم از آنکه به کسی اضافه داشته باشد یا نداشته باشد.» (گرجی، ۱۳۷۵: ۱۷-۱۸). در قانون مدنی، واژه مالیت در ماده ۲۱۵ دیده می‌شود که مقرر داشته: «مورد معامله باید مالیت داشته و متضمن منفعت عقلایی مشروع باشد.» همچنین، ماده ۳۴۸ قانون مدنی می‌گوید: «بیع چیزی که... مالیت و یا منفعت عقلایی ندارد... باطل است.» با توجه به اینکه در قانون مدنی ایران هیچ تعریف دقیقی از مال ارائه نشده است، همین امر موجب شده است که هر یک از حقوقدانان در خصوص معنای اصطلاحی مال تعریفی ارائه دهند. با این حال، در حقوق کنونی، مال مفهوم گسترده‌تری دارد: احتمال دارد موضوع حق مورد تملیک شرع مادی نباشد. در قانون مدنی نیز با وجود اینکه قانون‌گذار به تعریف مال نپرداخته است، اما با بررسی این قانون (از جمله مواد ۱۲۱۷، ۱۲۱۴، ۹۴۶، ۸۷۲) می‌توان دریافت که قانون‌گذار مال را در معنای

گسترده خود مورد توجه قرار داده است و بر اساس آن، مال به تمام اشیاء و حقوقی که دارای ارزش اقتصادی هستند، اطلاق می‌شود (کاتوزیان: ۱۳۸۵: ۱۰). حق مالی امتیازی است که حقوق هر کشور به منظور تأمین نیازهای مادی اشخاص به آنها می‌دهد (کاتوزیان: ۱۳۸۵: ۱۲).

از آنچه تاکنون بیان گردید، مال باید قابلیت مبادله و داد و ستد داشته باشد و این امر اصولاً تابع یک معیار عرفی نوعی است (کاتوزیان: ۱۳۸۶: ۱۰). اما باید اذعان داشت که همیشه این گونه نیست، بلکه در یک مبادله باید برای نظر طرفین احترام قائل شد و ارزش را در محدوده اراده آنها تفسیر کرد. چه بسا اموالی که از دید عرف مالیت نداشته، ولی برای شخص ارزش و مالیت داشته باشند. مثلاً ممکن است یک عکس یادگاری یا یک لامپ سوخته برای شخص یا اشخاصی دارای ارزش باشد، هرچند از نظر دیگران فاقد ارزش بوده و برای آن بهایی نپردازند. به نظر می‌رسد در جامعه کنونی که با پیشرفت علم و تکنولوژی، شیئی یافت نمی‌شود که مطلقاً ارزش اقتصادی نداشته باشد. پس می‌توان گفت مالیت داشتن یک مفهوم اعتباری و نسبی است (ایوبی، ۱۴۰۳: ۳۱).

اموال دیجیتال هر چیزی است که به صورت دیجیتالی ذخیره می‌شود و به طور منحصر به فرد قابل شناسایی است که سازمان‌ها می‌توانند از آن برای فهم ارزش آن اموال استفاده کنند. در واقع اموال دیجیتال هر چیزی است که فقط به شکل دیجیتال وجود داشته باشد و دارای حق استفاده مشخص باشد (Dhakai, 2019: 286-288). داده‌هایی که این حق را ندارند دارای محسوب نمی‌شوند. به عنوان مثال، اطلاعات ذخیره شده در اینترنت، عکس‌ها، اطلاعات حساب، فایل‌های ویدیویی، اسناد الکترونیکی، محصولات نرم‌افزاری مختلف، ایمیل‌ها یا برنامه‌های دیجیتال، همگی نمونه‌هایی از کالاهای دیجیتال هستند. اساساً، این اموال، شامل هر گونه اطلاعات ذخیره شده به شکل الکترونیکی می‌شوند. در یک تعریف گسترده، می‌توانیم آن‌ها را به عنوان اطلاعات ذخیره شده در یک محیط نامشهود، بر روی رایانه یا دستگاهی با فناوری مشابه تعریف کنیم. سپس این اطلاعات از طریق یک دستگاه فیزیکی مانند رایانه، هارد دیسک، تلفن هوشمند یا سرور شخص ثالث قابل دسترسی است. این "فراداده" خود را به عنوان یک چالش واقعی برای دنیای حقوق معرفی کرده است، و نه تنها به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد این اموال، که یافتن آنها در طبقه بندی کلاسیک

¹ Metadate

کالاها در سیستم های حقوق مدنی دشوار است. چه اینکه کالاها دیجیتال یا محتوای دیجیتال - برای بیانی که شاید حتی نزدیک تر به «واقعیت» باشد - شامل دستگاه های الکترونیکی یا دیجیتالی مانند تلفن هوشمند یا رایانه نمی شود، بلکه فقط اطلاعات میزبانی شده در این رسانه های ذخیره سازی را شامل می شود. کالاها دیجیتال را می توان در انواع پلتفرم ها و دستگاه ها ذخیره کرد. یعنی داده محور و بر طبق برخی از پژوهش ها، کاربران اینترنت به طور متوسط ۲۶ حساب آنلاین مختلف دارند و هر روز از ده رمز عبور یا پین مختلف استفاده می کنند (w.k, 2011: 16). از آنجایی که کالاها سنتی نیز دچار تحول دیجیتالی می شوند، طبقه بندی و به خصوص مدیریت این اموال منحصر به فرد با مشکلات متعددی مواجه است. علاوه بر این، امروزه بحث مال بودن اموال جدیدی مانند اموال فکری که در گذشته دور قابل تصور نبوده اند، مطرح است و عقلاء و عرف جامعه آن ها را مال می دانند که در سال های اخیر با بالا رفتن حجم تولیدات اینگونه اموال و همچنین گسترش ارتباطات در سطوح ملی و بین المللی و خاصه از طریق شبکه ی جهانی اینترنت و قابلیت دسترسی آسان و سریع به اندیشه های پدیدآورندگان؛ با تهدیدات جدی از حیث سوءاستفاده از حقوق آفرینندگان آن مواجه شده است (پروین و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴۱).

رشد و توسعه دنیای دیجیتال همچنین دنیای تجارت را تغییر داده است، روشی که بازرگانان اطلاعات خود را ذخیره می کنند، محصولات خود را ارائه می دهند و به دست مصرف کنندگان می رسند قاعدتا با توجه به ماهیت اموال دیجیتال تغییر کرده است. در این بین با توجه به تغییر فوق، تعداد کمی می توانند به روش کاملاً سنتی روند حقوق اموال و دارایی های خود را پی بگیرند. بنابراین، شرکت ها شروع به توسعه بیشتر و بیشتر کالاها دیجیتال خود و به همان اندازه دیجیتالی کردن کالاها سنتی خود کرده اند. در جهان دیجیتال، ارزش یک شرکت دیگر تنها به کارمندان، دارایی های فیزیکی یا سرمایه مرتبط نیست، بلکه اکنون شامل طیف گسترده ای از اموال و دارایی های دیجیتال می شود. این دارایی ها عبارتند از: آدرس های پست الکترونیکی، فروشگاه های آنلاین،

عکس ها، حساب های بانکی، سیستم های پرداخت، نرم افزار، طرح های تجاری، فایل های ویدئویی و صوتی که همگی برای شرکت مورد نظر مهم و یا حتی حیاتی هستند.^۲

۲- لیبرالیزم دیجیتال

پس از امضای معاهده رم در سال ۱۹۵۷، هدف اولیه جامعه اقتصادی اروپا ایجاد بازار مشترک و تقریب سیاست های اقتصادی بین کشورهای عضو بود. این ریشه های اقتصادی را می توان نقش اولیه اتحادیه در حوزه فناوری های دیجیتال تا قبل از تصویب منشور نیس در سال ۲۰۰۰ (منشور اتحادیه اروپا) و به رسمیت شناختن اثرات الزام آور آن در سال ۲۰۰۹، رویکرد اتحادیه اروپا بر پایه های اقتصادی آن، یعنی آزادی های اساسی استوار بود.^۳ تنظیم محیط دیجیتال یک پارادایم است نمونه ای از انتقال این رویکرد لیبرال به قوانین اتحادیه اروپا و بنابراین، سیستم های حقوقی کشورهای عضو. کافی است دستورالعمل ۴۶/۹۵ EC دستورالعمل حفاظت از داده ها) و دستورالعمل ۳۱/۲۰۰۰ EC (دستورالعمل تجارت الکترونیک) را به عنوان مثال در نظر بگیریم تا بفهمیم که چگونه هدف سیاست اتحادیه به ارزش های لیبرال جهت تضمین توسعه بازار داخلی هموار است.^۴ ویژگی های محیط دیجیتال، دولت ها و قانون گذاران را ملزم به اتخاذ مقررات مبتنی بر بازار آزاد می کند. فرومکین در یکی از آثارش اینترنت را به عنوان «هیدرای مدرن»^۵ تعریف می کند. هر بار که فردی سر این جانور اسطوره ای را از تن جدا می کند، سرهای جدیدی رشد می کنند. همین موازی سازی زمانی رخ می دهد که تنظیم کننده ها تلاش می کنند در محیط آنلاین دخالت کنند.

^۲ Potrivit unei statistici, 20% din informațiile de afaceri, stocate în formă digitală, sunt absolut cruciale pentru buna desfășurare a activității companiei. Și, cum companiile continuă să își digitalizeze bunurile/informațiile, această cifră va crește, cu siguranță. A se vedea R. Ceniceros, Companies Advised to Protect Critical Digital Assets, în Business Insurance, vol. 38, 2004, nr. 17, p. 20.

^۳ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, titles II and IV, 2012 O.J. (C 326) 47 [hereinafter TFEU].

^۴ Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, 1995 O.J. (L 281) 31 [hereinafter Data Protection Directive]; Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market, 2000 O.J. (L 178) 1 [hereinafter e-Commerce Directive].

^۵ Modern Hydra

پذیرش دستورالعمل تجارت الکترونیک را می توان نمونه ای از رویکرد لیبرال اروپایی در نظر گرفت. همانطور که تجزیه و تحلیل اولین گزاره ها نشان می دهد، هدف اصلی دستورالعمل تجارت الکترونیک ا ارائه یک چارچوب مشترک برای تجارت الکترونیک برای «عملکرد مناسب بازار داخلی با تضمین حرکت آزاد خدمات جامعه اطلاعاتی بین کشورهای عضو است.»^۶

۲-۱. داده ها: دستورالعمل حفاظت از داده ها

در زمینه داده ها، رویکرد لیبرال اروپایی مخالف است. در نگاه اول، اتحادیه اروپا یک مسیر نظارتی لیبرال را دنبال نکرده است. به جای معافیت واسطه های آنلاین از مسئولیت حتی در زمینه داده، اتحادیه اروپا تصمیم گرفت پردازش داده های شخصی را برای مقابله با چالش های ناشی از افزایش استفاده از داده ها و پردازش مربوط به ارائه خدمات جدید و توسعه فناوری های دیجیتال تنظیم کند.^۷ ظهور و تثبیت قانون حفاظت از داده ها را می توان به عنوان پاسخی به جامعه اطلاعاتی که توسط فناوری های جدید و در درجه اول سیستم های خودکار پیاده سازی شده توسط نهادهای دولتی و خصوصی برای پردازش داده ها هدایت می شود، توضیح داد (Karber, 2016: 856-866). به عبارت دیگر، اگر حق حریم خصوصی برای تامین منافع حمایت از افراد کافی بود، در جامعه اطلاعاتی، پردازش گسترده داده های شخصی باعث شده است که دیگر تنها از بعد منفی حق حفظ حریم خصوصی محافظت شود. منجر به افزایش یک بعد مثبت و تقویت درجه شفافیت و پاسخگویی در پردازش داده ها می شود.

در حالی که شورای اروپا نقش مهمی در تحکیم بعد قانون اساسی حق بر حریم خصوصی و حفاظت از داده ها در اروپا ایفا کرد، اما این ملاحظات تنها تا حدی می تواند به اتحادیه اروپا تعمیم یابد زیرا حفاظت از داده ها به عنوان یک حق اساسی توسط منشور نیس^۸ به رسمیت شناخته شده است. تنها پنج سال پس از تصویب دستورالعمل حفاظت از داده ها، در سال ۱۹۹۵، سیاست اتحادیه اروپا به سمت یک رویکرد اقتصادی به سوی جابجایی آزاد داده ها هدایت شد. دستورالعمل حفاظت از

^۶ e-Commerce Directive, supra note 12, recitals 1-3.

^۷ Klonick, supra note 2; Danielle K. Citron & Helen L. Norton, Intermediaries and Hate Speech: Fostering Digital Citizenship for our Information Age, 91 B. U. L. Rev. 1436 (2011).

^۸ the Nice Charter

داده‌ها ماهیت عملکردی حفاظت از داده‌های شخصی را برای ادغام و عملکرد مناسب بازار داخلی و در نتیجه، به عنوان ابزاری برای تضمین آزادی‌های اساسی اروپا برجسته می‌کند. این مهم باید به بشریت خدمت کند و با هدف حمایت از حقوق اساسی حریم خصوصی افراد موضوع داده، چارچوب اقتصادی محور در رابطه با حفاظت از داده‌های شخصی را نمی‌توان نادیده گرفت.^۹ نقش آزادانه دستورالعمل حفاظت از داده‌ها را می‌توان با تمرکز بر اولین پیشنهاد کمیسیون در سال ۱۹۹۰ درک کرد.

در این چارچوب، تکه تکه شدن رژیم‌های داخلی و فقدان هرگونه تجدیدنظر، محرک‌های اولیه‌ای بوده است که تکامل اشکال آزادی‌ها را به قدرت بر اساس پردازش مقادیر زیادی از داده‌های (شخصی) در مقیاس جهانی تشویق می‌کند (Zetsche, 2020: 331-360). به عبارت دیگر، در حوزه داده، ظهور و تثبیت بازیگران جدید در محیط دیجیتال نه تنها نتیجه چارچوب لیبرال بلکه ناشی از طراحی نظارتی و رویکرد نادیده گرفته اتحادیه اروپا از زمان تصویب حفاظت از داده‌ها بوده است. بخشنامه مانند حوزه محتوا، تغییر از آزادی به قدرت نشان می‌دهد که چرا اتحادیه اروپا به یک استراتژی جدید (دیجیتال) قانون اساسی نزدیک شده است.

۳- اهمیت پرداختن به حقوق اموال دیجیتال

تأثیر اقتصادی تجارت الکترونیک، اینترنت و کالاهای دیجیتال به شرکت‌های بزرگ و مصرف‌کنندگان آنها محدود نمی‌شود. کسب و کارهای کوچک نیز از تجارت الکترونیک و امکانات دیجیتالی رو به رشد استقبال می‌کنند. بسیاری از شرکت‌ها در حال حاضر خدمات و محصولات خود را فقط از طریق اینترنت ارائه می‌دهند و گاه ممکن است کل تجارت خود را از طریق یک ارائه دهنده خدمات آنلاین انجام دهند. بنابراین، مدیریت و توسعه دارایی‌های دیجیتال به بخشی جدایی‌ناپذیر از دنیای تجارت تبدیل شده است و شرکت‌ها تلاش می‌کنند حضور آنلاین خود را به لطف ارزش اقتصادی بسیار زیاد مرتبط با تجارت دیجیتال تقویت کنند. نه تنها کسب و کارها، بلکه زندگی اجتماعی نیز در آینده‌ای نزدیک دیجیتالی می‌شوند. از سال ۲۰۱۱، محبوب‌ترین

^۹ Oreste Pollicino, Judicial Protection of Fundamental Rights in the Transition from the World of Atoms to the Word of Bits: The Case of Freedom of Speech, 25 Eur. L.J. 155 (2019).

روش استفاده از اینترنت، شبکه های اجتماعی است، به طوری که کاربران اینترنت به طور متوسط ۲۰ درصد از زمانی را که به صورت آنلاین در سایت های شبکه های اجتماعی سپری می کنند، استفاده می کنند. استفاده گسترده از این شبکه ها بر توسعه و اهمیت «سبک زندگی دیجیتال» جدید تأکید می کند. بنابراین روشن است که پرداختن به حقوق اموال در شکل جدید آن که دیجیتال است ارتباط مستقیمی با حال و آینده ی مالی انسان ها در سراسر زمین دارد. این حقوق، چندان مهم است که با مطالعه ی حوزه ی دیجیتال متوجه می شویم برخی از اصطلاحات در این گستره به وجود آمده اند که نیازمند شناسایی بیشتر برای قانونگذاران است. یکی از این اصطلاحات "بومی دیجیتال"^{۱۰} است بومی دیجیتال، طبق گفته پالفری و گاسر^{۱۱} فردی است که دارای معیارهای زیر است: متولد پس از ۱۹۸۰، دسترسی به فناوری دیجیتال و مهارت های نسبتاً پیشرفته در استفاده از این فناوری دارد. از طرف دیگر گسترش اینترنت منجر به ظهور یک «قبیله» واقعی از بومیان دیجیتال شد، یعنی نسلی که در شتاب کامل تکنولوژیک متولد شد و رشد کرد، بدون اینکه هرگز دنیای غیر دیجیتال را بشناسد.

این نسل جدید هر روز حجم عظیمی از اموال و دارایی های دیجیتال را به صورت آنلاین ایجاد می کند، ذخیره می کند، به اشتراک می گذارد و به آن دسترسی پیدا می کند. بنابراین، طبقه بندی کالاهای مربوطه (و) برای دانستن اینکه آیا آنها می توانند بخشی از میراث یک فرد باشند و به ترتیب، می توانند سرمایه گذاری شوند، امانت داده شوند، بیگانه شوند یا از طریق جانشینی منتقل شوند، از اهمیت حقوقی برخوردار است. در حال حاضر، جنبه مربوط به حقوق جانشینی تا حد زیادی توسط قوانین ناشی از قراردادهای الحاقی که توسط کاربر اینترنت با ارائه دهندگان خدمات مختلف منعقد می شود، کنترل می شود (Morrison, 2003: 53-71). با این حال، مشکلی که پیش می آید مربوط به میزان و نحوه مداخله دولت ها در سطح قانون گذاری است، حتی اگر این نوع مداخله برخلاف وضعیت اولیه و خودخوانده محیط مجازی، یعنی فضای آزاد باشد. بنابراین در ذیل سعی می شود به بحث حقوقی با توجه به اتحادیه اروپا در خصوص حقوق اموال بیشتر پرداخته شود.

¹⁰ Digital native

¹¹ J. Palfrey, U. Gasser, Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives, Basic Books, 2008.

۴- اتحادیه اروپا و حقوق اموال دیجیتال

از سال ۲۰۱۵ کمیسیون اروپا تکمیل بازار واحد دیجیتال را در میان ۱۰ اولویت سیاسی و حقوقی خود قرار داده است. بر اساس بیانیه کمیسیون سال ۲۰۱۵، یک بازار واحد دیجیتالی: «بازاری است که در آن جابجایی آزاد کالاها، افراد، خدمات و سرمایه تضمین می شود و افراد و مشاغل، صرف نظر از شهروندی یا محل سکونت، می توانند از دسترسی بی وقفه به آنلاین بهره مند شوند. فعالیتها و می توانند چنین فعالیتهایی را تحت شرایط رقابت منصفانه و در سطح بالایی از حفاظت از اطلاعات مصرف کننده و شخصی انجام دهند»^{۱۲}. کمیسیون در سال ۲۰۱۶ در ادامه ی برنامه های خود به اروپایی اشاره می کند که اهرم هایی را برای موفقیت شهروندان و مشاغل خود ارائه می دهد. توجه ویژه به پیشنهادات مربوط به قراردادهای دیجیتال، کپی رایت، مسدود کردن جغرافیایی، قابل حمل بودن، تحویل بسته، خدمات رسانه های سمعی و بصری، ارتباطات راه دور، استفاده از باند فرکانسی ۷۰۰ مگاهرتز برای خدمات تلفن همراه و پیشنهاد "Wi-Fi for Europe" از این دست خواهد بود. بر این اساس بازار واحد دیجیتالی کارآمد باید دسترسی آنلاین به کالاها و خدمات را تسهیل کند و در نتیجه حرکت آزاد سستی کالاها و خدمات را تقویت کند، همچنین باید مهارت های دیجیتالی شهروندان اروپایی را افزایش دهد تا بتوانند از تراکنش های دیجیتال به نفع خود به عنوان مصرف کننده استفاده کنند.

در قلب بازار واحد دیجیتال، "اموال دیجیتال" قرار دارد، یک اصطلاح بسیار گسترده و همیشه در حال تکامل از نظر تنوع "کالا" که در واقع تحت پوشش قرار می گیرد و به همه کالاهای ذخیره شده، تحویل داده شده و استفاده شده به صورت الکترونیکی اشاره دارد، مانند برنامه های کاربردی گوشی های هوشمند، موسیقی دیجیتال و کتاب یا فایل های طراحی برای محصولات پرینت سه بعدی. کالاهای دیجیتال از کالاهای فیزیکی که به اشیاء مادی با ابعاد فیزیکی اطلاق می شود، متمایز می شوند، بلکه از خدماتی نیز متمایز می شوند که به طور سنتی به عنوان چیزی غیرقابل ذخیره یا مالکیت در نظر گرفته می شدند. بنابراین، کالاهای دیجیتال چالش های حقوقی متعددی را در رابطه با این سؤال ایجاد می کنند که آیا باید به عنوان کالاها یا خدمات فیزیکی طبقه بندی شوند، یا شاید

¹² Bjerkem, Johan and Harbour, Malcolm (2019) Making the Single Market work: Launching a 2022 masterplan for Europe. EPC Discussion Paper 28 August

در دسته‌بندی جدید، یک مفهوم خاص، و چه پیامدهایی در میان دیگران در زمینه کپی رایت، مالیات یا حمایت از مصرف کننده به همراه خواهد داشت.. همچنین یک چالش حاد پیش روی مقررات مالی مدرن در نظام های حقوقی از جمله اتحادیه اروپا این است که اطمینان حاصل شود که مزایای قابل توجه سیستم مالی به طور عادلانه بین شهروندان و مشاغل پراکنده می شود. ظهور فناوری های مالی جدید مانند ارزهای رمزنگاری شده و سیستم های ارزهای جایگزین، نویدبخش افزایش دسترسی به منابع مالی و رسیدگی به چالش های اقتصادی-اجتماعی گسترده تر است، اما آنها همچنین چالش های قابل توجهی از جمله مسائل مربوط به حمایت از مصرف کننده و خطرات سوء مدیریت داده ها، حفظ حریم خصوصی و کاهش خطرات امنیت سایبری را به همراه دارند. به عنوان مثال، ارزهای رمزنگاری شده مانند بیت کوین، مستعد مسائل امنیتی و مستعد سرقت هستند^{۱۳}. آنها همچنین اغلب در معرض سفته بازی های مالی شدید و در نتیجه بی ثباتی هستند، که باعث می شود آنها ذخیره ای از ارزش کم داشته باشند و مقیاس پذیری آنها دشوار باشد^{۱۴}. سیستم های ارز جایگزین، از جمله به اصطلاح استیبل کوین ها مانند فیسووک دیم^{۱۵}، احتمالاً ثبات بیشتری نسبت به ارزهای دیجیتال ارائه می کنند، اما اگر به طور گسترده مورد استفاده قرار گیرند، آنها نیز تهدید می کنند که قدرت را بیشتر در دست شرکت های چند ملیتی بزرگ متمرکز کنند که در معرض نظارت دموکراتیک کمی هستند^{۱۶}.

در این راستا یکی از تلاش های حقوقی و اقتصادی اتحادیه اروپا تمایل نسبی آن به سمت ارز دیجیتال بانک مرکزی^{۱۷} بوده است که شکل جدیدی از پول است که فقط به صورت دیجیتالی وجود دارد. بانک مرکزی به جای چاپ پول، سکه های دیجیتالی با دسترسی گسترده صادر می کند

¹³ Williams, M.T. 2014. Testimony of Mark T. Williams to U.S. House of Representatives Committee on Small Business. Testimony presented at Hearing Bitcoin: Examining the Benefits and Risks for Small Business. Washington DC, 2 April.

¹⁴ Croman K, et al. et al. On Scaling Decentralized Blockchains. In: Clark J, et al. et al., editors. Financial Cryptography and Data Security. Berlin: Springer; 2016.

¹⁵ Murphy, H. 2020. Facebook's Libra currency to launch next year in limited format. Financial Times, 27 November.

¹⁶ Pistor, K. 2019. Facebook's Libra must be stopped. Social Europe, 24 June 2019.

¹⁷ Central Bank Digital Currency (CBDC)

تا تراکنش‌ها و نقل و انتقالات دیجیتالی ساده شوند^{۱۸}. بسته به اهداف مورد نظر بانک مرکزی و موارد استفاده، CBDC ها را می‌توان تحت انواع مدل‌های فناوری مستقر کرد. CBDC ها لزوماً به فناوری‌های غیرمتمرکز متکی نیستند، زیرا می‌توانند توسط نمایندگان بانک مرکزی مدیریت شوند و همچنین از طریق فناوری‌های دفتر کل دیجیتال توزیع شوند. آنها را می‌توان در دستگاه‌های فیزیکی مانند کارت یا کیف پول تلفن نگه داشت یا به عنوان یک ورودی کتاب کاملاً دیجیتالی وجود داشت. آنها می‌توانند به عنوان توکن‌های مستقل (ذخیره شده در هر یک از چندین شرکت حامل) یا به عنوان دارایی‌های مبتنی بر حساب که مستقیماً در بانک مرکزی نگهداری می‌شوند منتشر شوند. تلاش‌ها برای CBDC به دلایل زیادی در سراسر جهان رشد می‌کند. با این حال، منطق بانک مرکزی اروپا در حمایت نکردن از CBDC این است که با ایجاد دسترسی به پول بانک مرکزی الکترونیکی برای مصرف‌کنندگان و مشاغل خرد، بانک مرکزی ممکن است بانک‌ها را از بین ببرد و در نتیجه بر ثبات مالی تأثیر بگذارد. مسلماً چنین تحولی موقعیت بسیار تحسین شده «بی‌طرفی در بازار» را نیز تضعیف خواهد کرد. بنابراین، رویکرد بانک مرکزی اروپا به توسعه فناوری پرداخت به عنوان بخشی از موقعیت سیاست بی‌طرفی گسترده‌تر آن در بازار، که هدف آن به حداقل رساندن ردپای بانک مرکزی در بازارها به منظور جلوگیری از تحریف‌های احتمالی و تخصیص نادرست منابع است، در نظر گرفته می‌شود^{۱۹}. چه اینکه، بانک مرکزی آلمان ادعا کرده است که بی‌طرفی بازار "در ماده ۱۲۷ معاهده اتحادیه اروپا"^{۲۰} تثبیت شده است". با این حال تقریباً ۹۰ درصد از بانک‌های مرکزی جهان پروژه‌های ارز دیجیتال بانک مرکزی CBDC را دنبال می‌کنند^{۲۱}. در چند سال اخیر نیز به نظر می‌رسد که همه‌گیری کووید-۱۹ و ظهور ارزهای دیجیتال، کار روی CBDC ها را سرعت بخشیده است و به نوعی اتحادیه اروپا را مجبور کرده است تا در خصوص CBDC ها و

¹⁸ Auer, R. and Böhme R. 2020. The technology of retail central bank digital currency. BIS Quarterly Review March 2020, Basel.

¹⁹ European Central Bank . ESCB/European Banking Supervision Response to the European Commission's Public Consultation on a New Digital Finance Strategy for Europe/FinTech Action Plan. Frankfurt am main: European Central Bank; 2020.

²⁰ Weidmann, J. 2019. Climate change and central banks. In Speech at the Deutsche Bundesbank's Second Financial Markets Conference. Frankfurt am main, 29 October.

²¹ Anneke Kosse & Ilaria Mattei, 2022. "Gaining momentum – Results of the 2021 BIS survey on central bank digital currencies," BIS Papers, Bank for International Settlements, number 125.

سامان دادن به حقوق اموال دیجیتال بیش از پیش برنامه های مدون و قانونگذاری منسجمی را ایجاد کنند. اینکه تا کنون چه اقدامی در اتحادیه اروپا در خصوص اموال دیجیتالی بعنوان قاعده، خصیصه یا ویژگی برای این قبیل اموال صورت گرفته است در بخش دکترین حقوق دیجیتال اتحادیه بدان پرداخته شده است.

با این حال، مسئله ی حقوق اموال و تحولی که در جهان امروز با آن مواجه هستیم پیچیدگی های زیادی دارد که نیازمند مذاقه است. چه اینکه اجرای نظارتی و کنترل چندسطحی در مورد اموال حقوقی دیجیتال، تنش های قابل توجهی را که در زمینه نقش گسترده تر قانون اساسی بانک مرکزی اروپا و تعامل آن با سایر ابزارهای اداری وجود دارد، روشن می کند. به عنوان مثال، کمیسیون اتحادیه اروپا در نیمه ی سال ۲۰۲۲ یک استراتژی مالی دیجیتال^{۲۲} را راه اندازی کرده است که هدف اصلی آن ارائه یک بخش مالی رقابتی اتحادیه اروپا است که به مصرف کنندگان امکان دسترسی به محصولات مالی نوآورانه را می دهد و در عین حال حمایت از مصرف کننده و ثبات مالی را تضمین می کند^{۲۳}. با این حال انتقاداتی که به این استراتژی شده است نشان از عدم تکامل آن دارد. با این حال، همانطور که در سطور پیش به CBDC پرداختیم این استراتژی تا حد زیادی برای شروع تعریفی جامع از حقوق اموال در اتحادیه اروپا در حوزه ی دیجیتال قابل قبول است.

یک CBDC در همه جا می تواند بخشی از چنین استراتژی باشد، به ویژه با توجه به سیستم های پرداخت اتحادیه اروپا که همچنان به تضعیف هدف اتحادیه اروپا برای یک بازار سرمایه داخلی کاملاً کاربردی ادامه می دهد. این امر اختلاف احتمالی بین بانک های مرکزی ملی در سیستم بانک های مرکزی اروپا^{۲۴} را در این زمینه کاهش می دهد. برای مثال، سوئد از سال ۲۰۲۰ قصد خود را برای معرفی CBDCها در سطح ملی نشان داده است، در حالی که سایر کشورهای منطقه اقتصادی اروپا^{۲۵} غیر منطقه یورو فعالانه این امکان را بررسی می کنند. سیستم پولی در مواجهه با رقابت جهانی

²² Digital finance strategy

²³ European Commission. 2020. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Digital Finance Strategy for the EU. COM(2020) 591, 24 September 2020.

²⁴ The European System of Central Banks (ESCB)

²⁵ the European Economic Area (EEA)

و گسترده تر بازار پولی و حمایت از نقش بین المللی یورو، که هدف اصلی رهبران اتحادیه اروپا باقی مانده است.^{۲۶} با توجه به افزایش احتمال افزودن CBDCها به زیرساخت های بازار مالی برخی از دولت های ملی، بررسی سوالات مربوط به صلاحیت اتحادیه اروپا به عنوان مبنایی برای اعتراض به معرفی چنین ابزارهایی، تمرین مفیدی است.

در اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۰، تقریباً پنج هزار مؤسسه پرداخت وجود داشت. از این تعداد، تقریباً یک هزار شرکت کننده مستقیم با حساب های تسویه حساب در سطح یوروسیستم و تقریباً ششصد شرکت کننده غیرمستقیم وجود داشتند.^{۲۷} با این حال، یک سوم موسسات پرداخت ثبت شده منطقه یورو هیچ دسترسی مستقیم یا غیرمستقیم به پول بانک مرکزی ندارند. این خلأ، اثرات شبکه را پدید می آورد. اثرات شبکه، در ترکیب با صرفه جویی در مقیاس و محدودیت های دسترسی نظارتی، به این معنی است که ایجاد شبکه های رقیب از نظر اقتصادی غیرقابل دوام است. در عوض، تنها گزینه برای تامین کنندگان رقیب که مایل به رقابت در بازار هستند، دسترسی به زیرساخت های نصب شده موجود است. با توجه به این موانع، اتحادیه اروپا تلاش کرده است تا دسترسی به بازار پرداخت را در قالب دومین دستورالعمل خدمات پرداخت PSD2 گسترش دهد.^{۲۸} PSD2 مشتریان خرده فروشی و بانک های تجاری را قادر می سازد تا از ارائه دهندگان شخص ثالث^{۲۹} برای مدیریت امور مالی خود و شروع پرداخت های الکترونیکی از طرف آنها استفاده کنند و نیاز بانک ها به مشارکت فعال در خدمات پرداخت را از بین ببرد. برای دستیابی به این هدف، PSD2 از شرکت هایی می خواهد که حساب های پرداخت افراد را در اختیار دارند تا به TPPها دسترسی به داده های مشتریان بانک و عملکرد پرداخت حساب های پرداخت آنلاین کاربران را ارائه دهند.

²⁶ European Central Bank . Report on a Digital Euro. Frankfurt am main: European Central Bank; 2020.

²⁷ European Central Bank . TARGET Annual Report 2019. Frankfurt am main: European Central Bank; 2020.

²⁸ European Parliament and Council Directive (EU) 2015/2366 of 25 November 2015 on payment services in the internal market. OJ L 337, 23 December 2015.

²⁹ third party payment services providers (TPPs)

۴-۱. دکترین حقوقی دیجیتال اتحادیه

قانون اساسی دیجیتال اتحادیه اروپا یا دکترین حقوقی دیجیتال^{۳۰} یک جنبش نظارتی است که هدف آن رسیدگی به چالش‌های ناشی از دیجیتالی شدن برای جامعه است این جنبش همچنین با هدف مقابله با قدرت فزاینده داده‌ها، که حاکمیت دولت را به خطر می‌اندازد و حقوق اساسی را تهدید می‌کند، خود را معرفی کرده است. هدف دکترین حقوقی دیجیتال ایجاد نوعی قاعده مندی در گستره‌ی حقوق اموال و اعمال آنها در جامعه دیجیتال است. "دیجیتال" در دکترین فوق به توسعه فضای دیجیتال بر اساس پیشرفت فناوری اطلاعات و کاربرد آنها اشاره دارد. «اصول» به تعریف قواعد اساسی حاکم بر جامعه و دولت اشاره دارد (De Gregorio, 2021: 41-70). دکترین فوق به دنبال تغییر اساسی‌ترین اصول و قواعد هنجاری حاکم بر جامعه، مانند قوانین اساسی کشورهای عضو یا معاهدات نیست. با این حال، چالش ناشی از دیجیتالی شدن، و دامنه و تأثیر مقررات جدید، مقایسه با هنجارهای قانون اساسی را مشروعیت می‌بخشد.

"حاکمیت دیجیتال"^{۳۱} توسط رئیس کمیسیون اروپا در سخنرانی سال ۲۰۲۰ وضعیت اتحادیه، به عنوان یک هدف کلی دهه دیجیتال اتحادیه اروپا تعیین شده است. یک سال بعد، فون در لاین^{۳۲} در سخنرانی خود در سال ۲۰۲۱، بار دیگر به اهمیت حاکمیت در عصر دیجیتال پرداخت، اما این بار از آن به عنوان «حاکمیت فناوری»^{۳۳} یاد کرد. این نشان دهنده انعطاف خاصی است که به نظر می‌رسد کمیسیون از اصطلاح "حاکمیت دیجیتال" استفاده می‌کند - اصطلاحی که نه تنها تعریف روشنی ندارد بلکه گاهی اوقات به جای دیگر اصطلاحات مانند "حاکمیت فناوری" یا "استقلال دیجیتال"^{۳۴} استفاده می‌شود. سایر نهادهای اتحادیه نیز با استفاده از اصطلاحات مختلف به این مفهوم اشاره می‌کنند

تکامل فناوری، همراه با رویکرد قانون اساسی لیبرال، باعث شده است که پلتفرم‌های آنلاین نقشی غالب در محیط دیجیتال به دست آورند. اتکای گسترده به فناوری‌های الگوریتمی برای تعدیل محتوا

³⁰ EUDC

³¹ Digital sovereignty

³² Heiko von der Leyen

³³ tech sovereignty

³⁴ digital autonomy

و داده‌های پردازش نه تنها منجر به راه‌ها و مدل‌های جدید برای استخراج ارزش از اطلاعات شده است. علاوه بر این، این فناوری‌ها نگرانی‌هایی را برای حمایت از حقوق اساسی، مانند آزادی بیان و حریم خصوصی، و همچنین ارزش‌های دموکراتیک در جامعه اطلاعاتی ایجاد کرده‌اند.^{۳۵} در این چارچوب، فعالیت قضایی دیوان عدالت اداری نقش مهمی در تأکید بر چالش‌های جدید جامعه اطلاعاتی ایفا کرده است، بنابراین راه را برای مرحله جدید قانون اساسی اروپا (یعنی قانون اساسی دیجیتال) هموار می‌کند. همانطور که از عبارت نشان می‌دهد، مشروطیت یا تمرکز بر قانون اساسی دیجیتال ماهیت دوگانه دارد. اصطلاح اول («دیجیتال») به فناوری‌های مبتنی بر اینترنت، مانند فناوری‌های خودکار برای پردازش داده‌ها یا تعدیل محتوا، اشاره دارد، در حالی که اصطلاح دوم («قانون اساسی») به ایدئولوژی سیاسی تدوین شده در قرن هجدهم اشاره دارد که در آن، بر اساس ایده جان لاک^{۳۶}، قدرت دولت‌ها باید از نظر قانونی محدود شود و مشروعیت آن به رعایت این محدودیت‌ها بستگی دارد. قانون اساسی دیجیتال به یک چارچوب زمانی خاص اشاره دارد که در پی انتشار جهانی وب در دهه ۱۹۹۰ در حال تحول است. علاوه بر این، از منظر مادی، این صفت منجر به تمرکز بر چگونگی تأثیر فناوری‌های دیجیتال و قانون اساسی بر یکدیگر می‌شود.

ویژگی‌های این مرحله جدید قانون اساسی در اتحادیه اروپا، اولاً مبتنی بر تدوین تلاش‌های دیوان دادگستری اتحادیه اروپا^{۳۷} برای حمایت از حقوق اساسی در جامعه اطلاعاتی است و دوم، بر محدودیت اختیارات پلتفرم‌های آنلاین از طریق اجرای ابزارهای قانونی با هدف افزایش میزان شفافیت و پاسخگویی در تعدیل محتوای آنلاین و پردازش داده‌ها است (Lynskey, 2014: 569). هر دوی این ویژگی‌ها را می‌توان در استراتژی بازار واحد دیجیتال اتحادیه اروپا^{۳۸} یافت.^{۳۹}

رویکرد اتحادیه اروپا به محیط دیجیتال در بیست سال گذشته تکامل یافته است. این تغییر پارادایم سرخ‌هایی برای درک دلایل ظهور قانون اساسی دیجیتال اروپایی ارائه می‌دهد و نشان می‌دهد که

³⁵ ack Balkin, Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation, 51 U.C. Davis L. Rev. 1151 (2018).

³⁶ John Locke

³⁷ The Court of Justice of the European Union (CJEU)

³⁸ EU Digital Single Market (DSM)

³⁹ Nicolas Suzor, Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms, 4 Soc. Media + Soc'y (2018),

چرا اتحادیه اروپا اهداف لیبرال را با یک استراتژی قانون اساسی جدید (دیجیتال) تکمیل کرده است. روایت لیبرال مشخص کننده سیاست اتحادیه اروپا در آغاز این قرن به آرامی محو شده است. در حالی که ترویج توسعه خدمات دیجیتال نقش مهمی در توسعه بازار داخلی ایفا کرده است، رویکرد لیبرال در این زمینه همچنین به تضعیف حقوق و آزادی‌های اساسی افراد کمک کرده است، در حالی که به بازیگران خصوصی اجازه می‌دهد تا قدرت‌های تازه پیدا شده را تحکیم کنند. مرحله کنشگری قضایی اولین واکنش در برابر این وضعیت بوده و راه را برای مشروعیت دیجیتال اروپایی هموار کرده است. به منظور مقابله با مرحله ای از اینرسی قانونی، دیوان دادگستری اتحادیه اروپا با عمل فزاینده مانند یک دادگاه شبه قانون اساسی، بر نقش حقوق اساسی در محیط دیجیتال و در خصوص اموال دیجیتال تأکید کرده است. این مرحله دوم به تازگی انتقالی بوده است که مرحله جدیدی از مشروعیت اروپایی (دیجیتال) را پیش بینی می‌کند. تدوین تلاش‌های دیوان دادگستری اتحادیه اروپا و محدود کردن اختیارات پلتفرم‌های آنلاین اولین گام در مرحله سوم سیاست اروپایی است که با افزایش و تکامل نگران‌کننده قدرت‌های خصوصی در جامعه الگوریتمی مقابله می‌کند.

در ماده ۱۷ منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپا^{۴۰} در خصوص حقوق اموال آمده است که:

"هر کس حق دارد اموالی را که به طور قانونی به دست آورده، مالکیت، استفاده، تصرف و وصیت کند. هیچ کس را نمی‌توان از اموال خود محروم کرد مگر به منظور مصالح عمومی و در موارد و شرایطی که قانون پیش بینی می‌کند، مشروط بر اینکه جبران خسارت عادلانه به موقع از دست دادن او پرداخت شود. استفاده از اموال تا آنجا که برای منافع عمومی ضروری باشد ممکن است توسط قانون تنظیم شود (De Gregorio, 2022: 14)."

این ماده بر اساس ماده ۱ پروتکل کنوانسیون حقوق بین الملل حقوق بشر^{۴۱} می‌گوید: «هر شخص حقیقی یا حقوقی حق برخورداری مسالمت آمیز از دارایی خود را دارد. هیچ کس را نمی‌توان از دارایی خود محروم کرد مگر به خاطر منافع عمومی و با رعایت شرایط مقرر. طبق قانون و اصول کلی حقوق بین الملل. با این حال، مقررات قبلی به هیچ وجه نباید به حق یک دولت برای اجرای

⁴⁰ EU Charter of Fundamental Rights

⁴¹ Article 1 of the Protocol to the ECHR

قوانینی که برای کنترل استفاده از اموال مطابق با منافع عمومی یا تأمین پرداخت مالیات یا سایر مشارکت‌ها یا جریمه‌ها ضروری می‌داند، خدشه‌ای وارد کند. این یک حق اساسی مشترک در همه قوانین اساسی ملی است. در این میان در خصوص تحول حقوق مالی می‌توان تلاش اتحادیه اروپا در نزدیک کردن قوانین سنتی و مدرن یعنی آفلاین و آنلاین را آورد که در واقع اتحادیه اروپا گام دیگری در مسیر قانون اساسی دیجیتال اروپا برداشته است. کمیسیون اعلامیه حقوق و اصول در عصر دیجیتال را راه اندازی کرده است که رویکردی انسان محور را برای هدایت گذار دیجیتال اروپا تعریف می‌کند. هدف این اعلامیه قرار دادن مردم در مرکز، تقویت همبستگی و شمول، آزادی انتخاب، مشارکت در فضای عمومی دیجیتال، ایمنی، امنیت و توانمندسازی و پایداری است. هدف همچنین تأکید بر این است که حقوق و آزادی‌ها باید به همان اندازه که آفلاین هستند، به صورت آنلاین رعایت شوند. به نظر می‌رسد این نکته به سمت شکستن شکاف بین دنیای آنلاین و آفلاین است، بنابراین ارتباط بعد آنلاین را تشخیص می‌دهد.

اتحادیه اروپا قبلاً توانایی خود را برای تأثیرگذاری بر پویایی جهانی نشان داده است. محققان چنین نگرش را "اثر بروکسل"^{۴۲} نامیده اند (Blandin, 2019: 122). اتحادیه اروپا شروع به ساختن روایت خود در مورد حاکمیت دیجیتالی بر اساس تضمین یکپارچگی و انعطاف پذیری زیرساخت داده، شبکه‌ها و ارتباطات با هدف کاهش وابستگی به سایر نقاط جهان برای حیاتی ترین فناوری‌ها کرده است. این رویکرد به تنظیم محیط دیجیتال نیز گسترش یافته است. تصویب مقررات عمومی حفاظت از داده‌ها نقطه عطفی در قانون اساسی سازی حفاظت از داده‌های اروپا پس از معاهده لیسبون بوده است (Zetsche, 2021: 203-225). به همین ترتیب، قانون خدمات دیجیتال مثال مرتبط دیگری است که نشان دهنده تغییر پارادایم در اتحادیه اروپا به سمت مسئولیت پذیری بیشتر پلتفرم‌های آنلاین برای محافظت از ارزش‌های دموکراتیک اروپایی است. این اقدامات را می‌توان تلاشی برای انطباق اقتصاد دیجیتال با اهداف اروپایی در نظر گرفت.

⁴² Brussels effect

اثر بروکسل فرآیند جهانی سازی نظارتی یکجانبه است که توسط اتحادیه اروپا در خارج کردن قوانین خود در خارج از مرزهای خود از طریق مکانیسم‌های بازار ایجاد می‌شود.

بر اساس تئوری متعارف قانون و اقتصاد^{۴۳}، حقوق مالکیت خصوصی با افزایش ارزش منابع، تمایل به تکامل دارد. این ارزیابی خوش بینانه نمی تواند توسعه دسترسی باز را در بسیاری از سیستم های دارایی جهان سوم توضیح دهد. در واقع، در حالی که تکامل مالکیت به طور گسترده مورد مطالعه قرار گرفته است، محققان توجه نسبتا کمی به تکامل خود دسترسی آزاد نشان داده اند. چه اینکه افزایش ارزش منابع به احتمال زیاد منجر به دسترسی باز نسبت به مالکیت خصوصی می شود، زمانی که محیط سازمانی با سیستم های قانونی و مبتنی بر هنجار رقیب مشخص می شود. برای درک شکست های دارایی در شرایط معاصر جهان سوم، ما باید فراتر از تجزیه و تحلیل تکاملی مرسوم به فرمول بندی های طبقه بندی بر اساس ماهیت و تعامل ترتیبات اجرای دارایی حرکت کنیم.

تحول در حقوق اموال، مسائل و جزئیات فراوانی دارد که نیاز به ریزینی بسیار حداقل در حوزه حقوق است. یکی از این مسائل این است که در حالی که اطلاعات صرف به درستی دارایی تلقی نمی شود، فایل های دیجیتالی اطلاعات صرف نیستند. در عوض، آنها اشیاء مجازی متمایز هستند که در لایه منطقی - یا نرم افزاری - یک سیستم کامپیوتری وجود دارند. قانون اساسی دیجیتال در اتحادیه اروپا می تواند فایل های دیجیتال را به عنوان یک نوع جدید و سوم، در کنار چیزهایی که در اختیار دارند و در عمل هستند، تشخیص دهد. انجام این کار ممکن است به حل اختلافات در مورد دسترسی به فایل های دیجیتال، با ارائه راه حل های اختصاصی مشابه موارد موجود برای اسناد کاغذی کمک کند. بر همین اساس کمیسیون اروپا با هدف پر کردن خلاهای پیش گفته با پیشنهاد مقررات بازارهای دارایی های رمزنگاری شده یا به اختصار MiCA^{۴۴} در ۲۴ سپتامبر ۲۰۲۰ موافقت کرد. این بخشی از بسته مالی دیجیتال بزرگتر بود که هدف آن توسعه یک رویکرد اروپایی است که توسعه فناوری را تقویت می کند و ثبات مالی و حمایت از مصرف کننده را تضمین می کند. علاوه بر پیشنهاد MiCA، این بسته شامل یک استراتژی مالی دیجیتال، یک قانون مقاومت عملیاتی

⁴³ The law and economics movement

جنبش حقوق و اقتصاد یک نظریه کلی حقوق و همچنین ابزارهای مفهومی برای شفاف سازی و بهبود عملکرد خود ارائه می دهد. تئوری کلی این است که قانون به بهترین وجه به عنوان یک ابزار اجتماعی برای ارتقای کارایی اقتصادی تلقی می شود، که تحلیل و کارایی اقتصادی به عنوان یک ایده آل می تواند عملکرد حقوقی را هدایت کند.

⁴⁴ the markets in crypto-assets (MiCA)

دیجیتال^{۴۵} که ارائه دهندگان خدمات دارایی های رمزنگاری شده^{۴۶} را نیز پوشش می دهد - و یک پیشنهاد در مورد رژیم آزمایشی فناوری دفتر کل توزیع شده^{۴۷} برای مصارف عمده فروشی است (Zetzsche, 2021: 203-225). این بسته با اطمینان از اینکه چارچوب قانونی فعلی مانعی برای استفاده از ابزارهای مالی دیجیتال جدید ایجاد نمی کند، شکاف موجود در قوانین اتحادیه اروپا را پر می کند و در عین حال، تضمین می کند که چنین فناوری ها و محصولات جدید در محدوده مقررات مالی قرار می گیرند و ترتیبات مدیریت ریسک عملیاتی شرکت های فعال در اتحادیه اروپا بنابراین، این بسته با هدف حمایت از نوآوری و جذب فناوری های مالی جدید در حالی که سطح مناسبی از حمایت از مصرف کننده و سرمایه گذار را فراهم می کند (Bočánek, 2021: 37).

(53-).

۴-۱-۱. اقدامات دکترین حقوق دیجیتال در زمینه حقوق اموال

تاکنون، دکترین حقوق دیجیتال شامل چند مقررات فرابخشی عنوان است که چارچوبی جزئی برای رفتار در فضای دیجیتال ایجاد کرده است. در این بین می توان گفت که در ابتدا دستاوردهای دکترین فوق شامل قوانین ابتدایی بود که به عنوان مثال، جریان کالاها و خدمات آنلاین را تنظیم می کرد، مانند دستورالعمل تجارت الکترونیک (پارلمان و شورای اروپا ۲۰۰۰)، و حفاظت از داده های شخصی، مانند دستورالعمل حفاظت از داده ها (اروپا) و مجلس و شورا ۱۹۹۵. با این حال، در طول دهه های اول قرن بیست و یکم، سرعت دیجیتالی سازی شتاب گرفت و ابتکارات نظارتی برای مقابله با آن نیز افزایش یافت. در این میان، مقررات عمومی حفاظت از داده ها^{۴۸} (پارلمان و شورای اروپا ۲۰۱۶) که در سال ۲۰۱۸ لازم الاجرا شد، نمونه درخشانی از موفقیت EUDC و نفوذ جهانی آن است. در حال حاضر اتحادیه اروپا در مرحله طراحی و تصویب یک بسته نظارتی جامع است که اقتصاد دیجیتال را متحول خواهد کرد. این تلاش با انتشار استراتژی بازار واحد دیجیتال (کمیسیون اروپا ۲۰۱۵) رهبری شد که دستور کار توسعه اقتصاد دیجیتال در اتحادیه اروپا را تعیین کرد. هدف از اقدامات برنامه ریزی شده ایجاد زمینه بازی برابر برای آینده اموال دیجیتال است. رویه فوق،

⁴⁵ DORA

⁴⁶ crypto-asset service providers (CASPs)

⁴⁷ DLT

⁴⁸ GDPR

قوانین برای محافظت از رقابت در اقتصاد دیجیتال، افزایش حفاظت از داده ها، و ایجاد بازارها و مخازن داده تا حفاظت از ایمنی سیستم های هوش مصنوعی را شامل می شود. در این میان، قواعد و قوانین موازی دیگری در زمینه ی به رسمیت شناختن تحول اموال دیجیتال در اتحادیه اروپا قابل مشاهده است. به عنوان مثال، قانون بازارهای دیجیتال^{۴۹} (کمیسیون اروپا ۲۰۲۰) فهرستی از رفتارهای مضر برای رقابت آنلاین را تعریف می کند. هدف DMA محافظت از فعالان اقتصادی ضعیف تر در برابر سوء استفاده از سوی صاحبان پلت فرم و سایر ارائه دهندگان خدمات دیجیتال است (Czarnocki, 2021: 150-156). برای مثال، DMA صاحبان پلتفرم را ملزم می کند تا داده های مربوط به فعالیت کسب و کارهای روی پلتفرم خود را برای آن کسب و کارها افشا کنند، کاری که قبلاً مجبور به انجام آن نبودند - چیزی که منشأ عدم تعادل قدرت اقتصادی و قراردادی بزرگ است. اجرای چنین قانونی به این معنی است که بازیکنان کوچکتر کمتر به مالک پلتفرم وابسته خواهند بود و به هوش تجاری بیشتری دسترسی خواهند داشت. اما DMA بسیار فراتر از این است و همچنین اصول دکترین رقابت را به فضای دیجیتال و به عنوان ابزاری مهم در مبارزه با انحصارات آنلاین ترجمه می کند. تمام این موارد نشان می دهد که اموال دیجیتال در گستره ی حقوق و قوانین اتحادیه اروپا به رسمیت شناخته شده اند و اتحادیه اروپا به طور متمرکز در تلاش برای رفع مشکلات حقوق و قانونی موجود در زمینه اموال دیجیتال و رمزارزها در جهان متغیر است.

۴-۲. تحول حقوق اموال در بستر دیجیتال در اتحادیه اروپا

در سال ۲۰۲۲ ریاست شورا و پارلمان اروپا به توافق موقتی درباره بازارهای دارایی های رمزنگاری شده دست یافتند که صادرکنندگان دارایی های رمزنگاری بدون پشتوانه و به اصطلاح «استیبل کوین»^{۵۰} و همچنین مکان های معاملاتی و کیف پول هایی را که در آن کریپتو هستند، پوشش می دهد. این چارچوب نظارتی از سرمایه گذاران محافظت می کند و ثبات مالی را حفظ می کند، در حالی که اجازه نوآوری را می دهد و جذابیت بخش دارایی های دیجیتال را تقویت می کند. این امر

⁴⁹ DMA

⁵⁰ Stablecoin

استیبل کوین ها ارزهای رمزپایه ای هستند که قیمت آنها به گونه ای طراحی شده است که به دارایی مرجع متصل شود. دارایی مرجع ممکن است پول فیات، کالاهای مبادله ای (مانند فلزات گرانبها یا فلزات صنعتی)، یا یک ارز دیجیتال باشد.

وضوح بیشتری را در اتحادیه اروپا به ارمغان می آورد، زیرا برخی از کشورهای عضو قبلاً قوانین ملی برای دارایی های رمزنگاری دارند، اما تاکنون چارچوب قانونی خاصی در سطح اتحادیه اروپا وجود نداشته است.

ماهیت فیزیکی اموال و دارایی ها در سایه ی گسترش دیجیتالیزاسیون، به سمت اموال شبه فیزیکی و متمایل به انتزاعی پیش رفته است. بنابراین فعالان بازار اموال و دارایی های رمزنگاری شده ملزم به اعلام اطلاعات در مورد ردپای خود خواهند بود. سازمان بازارهای اوراق بهادار و اروپا^{۵۱} پیش نویس استانداردهای فنی نظارتی را در مورد محتوا، روش شناسی و ارائه اطلاعات مربوط به اثرات نامطلوب اصلی این اموال جدید را در برنامه ی کاری خود تعریف کرده است. این در حالی است که در حقوق ایران بحث تحول در حقوق اموال چندان مورد توجه نبوده است. برخی از مسائل مهم در رابطه با فضای دیجیتالی که حقوق ایران باید بدان توجه کند، حفاظت از داده های شخصی، مسئولیت محتوا، مالیات، حفاظت از رقابت و مقررات سیستم های هوش مصنوعی است که تمام این موارد در درجه ی اول، نیازمند شناسایی اموال جدید دیجیتال در قوانین و مقررات داخلی است که کمتر بدان توجه شده است.

حقوق اموال جدید شبه فیزیکی در عصر دیجیتال، در تلاش برای محدودیت فساد سیستماتیک در اتحادیه اروپا و پولشویی نیز برآمده است. برای جلوگیری از هر گونه همپوشانی با قوانین به روز شده در مورد مبارزه با پول شویی^{۵۲} که اکنون دارایی های رمزنگاری شده را نیز پوشش می دهد، MiCA مقررات ضد پول شویی را همانطور که در قوانین جدید به روز شده انتقال وجوه توافق شده در ۲۹ ژوئن تعیین شده است، تکرار نمی کند اما MiCA ایجاب می کند که سازمان بانکداری اروپا^{۵۳} موظف شود یک ثبت عمومی از ارائه دهندگان خدمات دارایی های رمزنگاری شده غیرمنطبق را حفظ کند تا پولشویی و فساد اموال را به حداقل برساند. ارائه دهندگان خدمات دارایی های رمزنگاری شده، که شرکت مادر آنها در کشورهای فهرست شده در فهرست اتحادیه اروپا از کشورهای ثالث در نظر گرفته شده با ریسک بالا برای فعالیت های مبارزه با پولشویی، و همچنین در

⁵¹ ESMA

⁵² AML

⁵³ EBA

فهرست اتحادیه اروپا از حوزه‌های قضایی غیرهمکاری برای اهداف مالیاتی واقع شده است در این گستره ی قرار می گیرند. این مهم برای اجرای بررسی های پیشرفته در راستای چارچوب اتحادیه اروپا AML مورد نیاز است. الزامات سخت تری نیز ممکن است برای سهامداران و مدیریت CASPها اعمال شود، به ویژه با توجه به محلی سازی آنها.

تحول در حقوق اموال در دنیای دیجیتال، به ویژه در زمینه دارایی‌های دیجیتال و رمزنگاری شده، مسیری است که اتحادیه اروپا در پیش گرفته است و این تحولات به وضوح بازتاب‌دهنده نیاز به بازنگری و به‌روز رسانی قوانین در پاسخ به چالش‌های عصر جدید است. اتحادیه اروپا در گام نخست، تغییرات جهانی و الزامات ناشی از آنها را پذیرفته است و در گام دوم، به این نتیجه رسیده که دارایی‌های دیجیتال، علی‌رغم شباهت‌هایی که با کالاهای فیزیکی یا خدمات دارند، ویژگی‌ها و پیامدهای خاص خود را دارند که نمی‌توان آنها را در همان قالب‌های حقوقی سنتی دسته‌بندی کرد. به همین دلیل، اتحادیه اروپا با درک این واقعیت، رویکردی نوین را در تعریف حقوق اموال دیجیتال اتخاذ کرده و آنها را به‌عنوان یک دسته‌بندی حقوقی خاص با ویژگی‌های منحصر به فرد به رسمیت شناخته است. این رویکرد در نهایت، نشانه‌ای از تحول بنیادین در سیاست‌گذاری‌های حقوقی اتحادیه اروپا است که هدف آن انطباق با تحولات شگرف دنیای دیجیتال و ایجاد چارچوبی حقوقی متناسب با نیازهای جدید می‌باشد. تصویب مقررات بازارهای دارایی‌های رمزنگاری شده (MiCA) در ۲۴ سپتامبر ۲۰۲۰، یکی از مهم‌ترین گام‌ها در این مسیر است که هدف آن حفاظت از مصرف‌کنندگان در برابر خطرات سرمایه‌گذاری‌های دیجیتال و جلوگیری از کلاهبرداری‌ها در این عرصه است. این مقررات، با ارائه الزامات دقیق به‌منظور محافظت از کیف پول‌های دیجیتال مصرف‌کنندگان و جبران خسارات ناشی از دست رفتن دارایی‌های دیجیتال، گامی مؤثر در جهت بهبود وضعیت حقوقی این اموال در دنیای دیجیتال محسوب می‌شود. نکته‌ای که در این میان حائز اهمیت است، این است که اتحادیه اروپا با پذیرش این واقعیت که دارایی‌های دیجیتال از ویژگی‌های منحصر به فردی برخوردارند، به‌طور ویژه آنها را از دیدگاه حقوقی تفکیک کرده و در پی ایجاد چارچوب‌هایی خاص برای این نوع اموال است. این تجربه حقوقی و قانون‌گذاری در اتحادیه اروپا، هرچند با چالش‌های فراوانی روبه‌رو است، اما نشان‌دهنده اراده جدی این نهاد برای تطبیق قوانین با تحولات سریع و شگرف دنیای دیجیتال و اموال نوین است. در پایان، علی‌رغم پیشرفت‌های حقوقی

چشمگیر در اتحادیه اروپا در زمینه تنظیم و ساماندهی اموال دیجیتال، چالش‌های باقی مانده، به ویژه در عرصه امنیت و حفاظت از حقوق مصرف‌کنندگان، همچنان نیازمند دقت و توجه بیشتری از سوی قانون‌گذاران است. در این راستا، اتحادیه اروپا باید همچنان به روزرسانی و اصلاح قوانین خود را ادامه داده و به چالش‌های جدید پاسخ دهد تا از بروز مشکلات حقوقی و اقتصادی ناشی از عدم تطابق قوانین با تحولات فناوری جلوگیری کند.

نتیجه‌گیری:

با توسعه سریع فناوری‌های اطلاعاتی جدید و تجزیه و تحلیل داده‌ها، مفهوم داده‌ها به عنوان دارایی‌های جدید و اموال دیجیتال به شکلی متفاوت از گذشته در حال شکل‌گیری است. در اتحادیه اروپا، پذیرش داده‌ها به عنوان موضوعی قانونی جدید یک انقلاب نیست، بلکه تحولی در مفهوم مالکیت و حقوق اموال به شمار می‌آید. اتحادیه اروپا با معرفی داده‌ها به عنوان منبع حیاتی اقتصاد دیجیتال، بر لزوم بهبود قوانین حقوق مالکیت تأکید کرده است. این تحول در نگرش به مالکیت، به ویژه در مورد داده‌ها، با چالش‌هایی چون عدم قطعیت‌ها و نگرانی‌های حقوقی و اقتصادی همراه است.

کمیسیون اروپا به جای تمرکز صرف بر مشکلات حقوقی دارایی‌های دیجیتال، رویکرد گسترده‌تری برای توسعه مالی دیجیتال و نوآوری در اتحادیه اروپا اتخاذ کرده است. در این راستا، در تاریخ ۲۴ سپتامبر ۲۰۲۰ بسته مالی دیجیتال جدید (Mica) تصویب شد که استراتژی‌های جدید مالی و پرداخت‌های خرده‌فروشی را معرفی می‌کند. این استراتژی‌ها با هدف تقویت رقابت‌پذیری و نوآوری در بخش مالی، به ویژه در زمینه استارت‌آپ‌های دیجیتال، طراحی شده‌اند و به طور هم‌زمان، تضمین حمایت از مصرف‌کنندگان و ثبات مالی را هدف قرار داده‌اند. علاوه بر این، کمیسیون اروپا قصد دارد نوآوری‌های مسئولانه در بخش مالی را تقویت کرده و از بروز خطرات مربوط به پولشویی و جرایم سایبری جلوگیری کند.

تحول اتحادیه اروپا از حقوق سنتی به حقوق اموال دیجیتال، نمادی از تغییرات بنیادین در حوزه حقوق مالکیت است. اتحادیه اروپا با پذیرش دکترین حقوقی دیجیتال، گام‌های مهمی در جهت به

رسمیت شناختن حقوق اموال در دنیای دیجیتال برداشته است، جایی که داده‌ها و اطلاعات به‌عنوان اموال دیجیتال و ورای جسم فیزیکی آن در نظر گرفته می‌شود.

این در حالی است که در حقوق ایران، خلأهای قانونی در این حوزه به‌وضوح قابل مشاهده است. فقدان چارچوب‌های مشخص و منسجم در زمینه حقوق مالکیت داده‌ها و اموال دیجیتال، ضرورت توجه بیشتر قانون‌گذار ایرانی به این موضوع را ایجاب می‌کند. برای هماهنگی با تحولات جهانی در عرصه حقوق اموال دیجیتال و پرکردن این خلأ، نیاز به نوآوری و تدوین قوانین جدید در حقوق ایران احساس می‌شود.

فهرست منابع

- ۱) ایوبی، ستاره (۱۴۰۳). *دگرگونی نگرش به اموال در بستر دیجیتال*، رساله جهت اخذ درجه‌ی دکتری در رشته‌ی حقوق خصوصی، دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران.
- ۲) کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۵). *دوره مقدماتی حقوق مدنی: اموال و مالکیت*، نشر میزان، چاپ سیزدهم.
- ۳) کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۶). *درس‌هایی از عقود معین*، تهران، کتاب‌خانه گنج دانش.
- ۴) گرجی، ابوالقاسم (۱۳۷۵). *مقالات حقوقی*، جلد دوم؛ چاپ دوم، انتشارات تهران.
- ۵) معین، محمد (۱۳۷۶). *فرهنگ معین*، جلد یازدهم، چاپ یازدهم، انتشارات امیر کبیر.
- ۶) نعمتی، احسان، پروین، محمدرضا، طالقان غفاری، مهدی (۱۴۰۰). «*تحلیلی بر رویکردهای مبتنی بر حصری یا تمثیلی بودن ماده ۲ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ با نگاهی اجمالی به کنوانسیون برن*». پژوهشنامه حقوق تطبیقی، (۱) ۵، ۲۳۷-۲۵۸. doi: 10.22080/lps.2021.22125.1253
- 7) A.H. Morrison, (2009) "An impossible future: John Perry Barlow's "Declaration of the Independence of Cyberspace", *in New Media & Society*, vol. 11, Issue 1-2, pp. 53-71.
- 8) Auer, R. and Böhme R. (2020). "The technology of retail central bank digital currency". *BIS Quarterly Review* March, Basel.
- 9) Anneke Kosse & Ilaria Mattei, (2022). "Gaining momentum – Results of the 2021 BIS survey on central bank digital currencies," *BIS Papers*, Bank for International Settlements, number 125.
- 10) Balkin, (2018). "Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation", *51 U.C. Davis L. Rev.* 1151 .
- 11) Bjerkem, Johan and Harbour, Malcolm (2019) "Making the Single Market work: Launching a 2022 masterplan for Europe". *EPC Discussion Paper* 28 August

- 12) Blandin A., Cloots A. et al. (2019) **Global Cryptoasset Regulatory Landscape Study**. Cambridge: University Press.
- 13) Bočánek M. (2021) “First Draft of Crypto-Asset Regulation (MiCA) with the European Union and Potential Implementation”. **Financial Law Review**, issue 22, pp. 37–53.
- 14) Czarnocki, J. (2021). Saving EU digital constitutionalism through the proportionality principle and a transatlantic digital accord. *European View*, 20(2), 150–156
- 15) Croman K, et al.(2016) “On Scaling Decentralized Blockchains. In: Clark J, et al.et al., editors. *Financial Cryptography and Data Security*”. **Berlin: Springer**.
- 16) Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, titles II and IV, 2012 O.J. (C 326) 47 [hereinafter TFEU].
- 17) De Gregorio, Giovanni(2022) *Digital Constitutionalism in Europe: Reframing Rights and Powers in the Algorithmic Society*, **University of Oxford**.
- 18) Dirk A Zetzsche, Filippo Annunziata, Douglas W Arner, Ross P Buckley(2021), “The Markets in Crypto-Assets regulation (MiCA) and the EU digital finance strategy”, **Capital Markets Law Journal**, Volume 16, Issue 2, April 2021, Pages 203–225,
- 19) De Gregorio G. (2021). The rise of digital constitutionalism in the European Union. *International Journal of Constitutional Law*, 19(1), 41–70.
- 20) DaudrikhY. (2022). “The Legal Status of Crypto-Asset Issuers in the Light of the Proposed MICA Regulation.” **Legal Issues in the Digital Age**, 3(2), 49-72.
- 21) Dhakal, Kerry (15 April 2019). "Unpaywall". **Journal of the Medical Library Association**. 107 (2): 286–288.
- 22) European Central Bank(2020) .” ESCB/European Banking Supervision Response to the European Commission’s Public

Consultation on a New Digital Finance Strategy for Europe/FinTech Action Plan”. **Frankfurt am main: European Central Bank; 2020.**

- 23) European Commission. (2020). “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council,” **the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Digital Finance Strategy for the EU.** COM(2020) 591, 24 September 2020.
- 24) European Central Bank (2020). Report on a Digital Euro. Frankfurt am main: European Central Bank.
- 25) European Central Bank(2020) . TARGET Annual Report 2019. Frankfurt am main: European Central Bank.
- 26) European Parliament and Council Directive (EU) 2015/2366 of 25 November 2015 on payment services in the internal market. OJ L 337, 23 December 2015.
- 27) J. Palfrey, U. Gasser(2008), “Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives”, **Basic Books.**
- 28) Klonick, supra (2011).note 2; Danielle K. Citron & Helen L. Norton, Intermediaries and Hate Speech: Fostering Digital Citizenship for our Information Age, 91 B. U. L. Rev. 1436 .
- 29) Kerber, W. (2016). “Digital markets, data, and privacy: competition law, consumer law and data protection”. **Journal of Intellectual Property Law & Practice**, 11(11), 856-866.
- 30) Lynskey, O. (2014). “Deconstructing data protection: The added-value of a right to data protection in the EU legal order”. **Int'l & Comp. LQ**, 63, 569.
- 31) Oreste Pollicino, (2019). “Judicial Protection of Fundamental Rights in the Transition from the World of Atoms to the Word of Bits”: **The Case of Freedom of Speech**, 25 Eur. L.J. 155 .
- 32) Nicolas Suzor,(2018) “Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms”, **4 Soc. Media + Soc’y** .

- 33) Murphy, H. (2020). “Facebook’s Libra currency to launch next year in limited format”. **Financial Times**, 27 November.
- 34) Pistor, K. (2019). “Facebook’s Libra must be stopped”. **Social Europe**, 24 June 2019.
- 35) W.K. Akbar, (2011) “Evidence that Bytes: E-Discovery in the Age of Hidden Data, Clouds, Facebook, Twitter, and the Digital Family”, **in Journal of Internet Law**, vol. 15, p. 16.
- 36) Williams, M.T. (2014). “Testimony of Mark T. Williams to U.S. House of Representatives Committee on Small Business”. Testimony presented at Hearing Bitcoin: Examining the Benefits and Risks for Small Business. **Washington DC**, 2 April.
- 37) Weidmann, J. (2019). “Climate change and central banks. In Speech at the Deutsche Bundesbank’s Second Financial Markets Conference”. **Frankfurt am main**, 29 October.
- 38) Zetsche D., Arner D., Buckley R. (2020) “The evolution and future of data-driven finance in the EU”. **Common Market Law Review**, vol. 57, issue 2, pp. 331–360.
- 39) Zetsche D., Arner D., Buckley R., Annunziata F. (2021) “The Markets in Crypto-Assets regulation and the EU digital finance strategy”. **Capital Markets Law Journal**, vol. 16, issue 2, pp. 203–225.